

“ВСІ БІЗНЕСОВІ ОПЕРАЦІЇ
зводяться до трьох слів:
люди, продукт, прибуток.
НА ПЕРШОМУ МІСЦІ
СТОЯТЬ ЛЮДИ”

Лі Якокка

(підприємництво в селі — можливості,
ризики, перспективи)

Всі бізнесові операції зводяться до трьох слів: люди, продукт, прибуток. На першому місці стоять люди / ІКЖЦ – К.: ФОП Москаленко О.М., 2013 – 24 с.

Публікація здійснена за підтримки Фонду прав людини Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів в рамках проекту «Розширення прав і можливостей сільських жінок як інструмент до зменшення дискримінації за ознакою статі»

Розрахована на активних небайдужих сільських жінок та широке коло громадськості.

Авторський колектив: С. Буртак, Л. Нечипоренко, М. Руденко, А. Савенок, О. Савенок, Я. Сорокопуд, О. Суслова

Не для продажу (поширюється безкоштовно)

Про Інформаційно-консультативний жіночий центр

Центр заснований як неурядова неприбуткова організація 1995 року.

Одна з засадних цілей Центру – збір, узагальнення та розповсюдження інформації про діяльність жіночих організацій та жіночі і гендерні ініціативи в Україні та за її межами.

Інша мета Центру – розвиток дискусії щодо гендерних проблем і політичному і соціальному житті України для досягнення реальної рівності в суспільстві, а також проведення програм на базі Уповноважувальної освіти.

Більше інформації про організацію можна дізнатися тут:

www.empedu.org.ua

УСПІШНИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ЖІНОК

МЕТА:

- На практично-прикладному досвіді побачити успішне сільсько-господарське підприємство, чи іншу форму сільськогосподарської діяльності, яка започаткована і впроваджується жінками.
- Ознайомитись, з позитивними досвідами господарювання в сільській місцевості, з залученням і наданням робочих місць сільським жінкам через навчальне відвідування.
- Ознайомитись, з позитивним досвідом розвитку навчально-виховної та культурно-просвітницької частини (дитячі садочки, школи, спортивні зали, будинки культури, тощо..) в селах, яких спостерігається процес розвитку підприємництва, за участю жінок.
- Обговорити позитивні досвіди, та розглянути їх переваги для сільської громади, і сільських жінок зокрема.

ОПИС ВПРАВИ:

🕒 1,5-2 години

Перед проведенням тренінгу підготувати і організувати навчальний стаді-тур чи навчальне відвідування для ознайомлення з успішним досвідом господарювання сільськогосподарського підприємства, фермерського господарства, сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, садиби зеленого туризму, в яких власницями, на керівних посадах, в радах правління є сільські жінки, а також на яких більше 50% робочих місць в сільській місцевості надано жінкам.

Прикладом таких відвідувань можуть бути кооперативні молочні підприємства, навчально-виробничі центри, підприємства по виробництву чаїв, заготівлі ягід і фруктів, тощо.

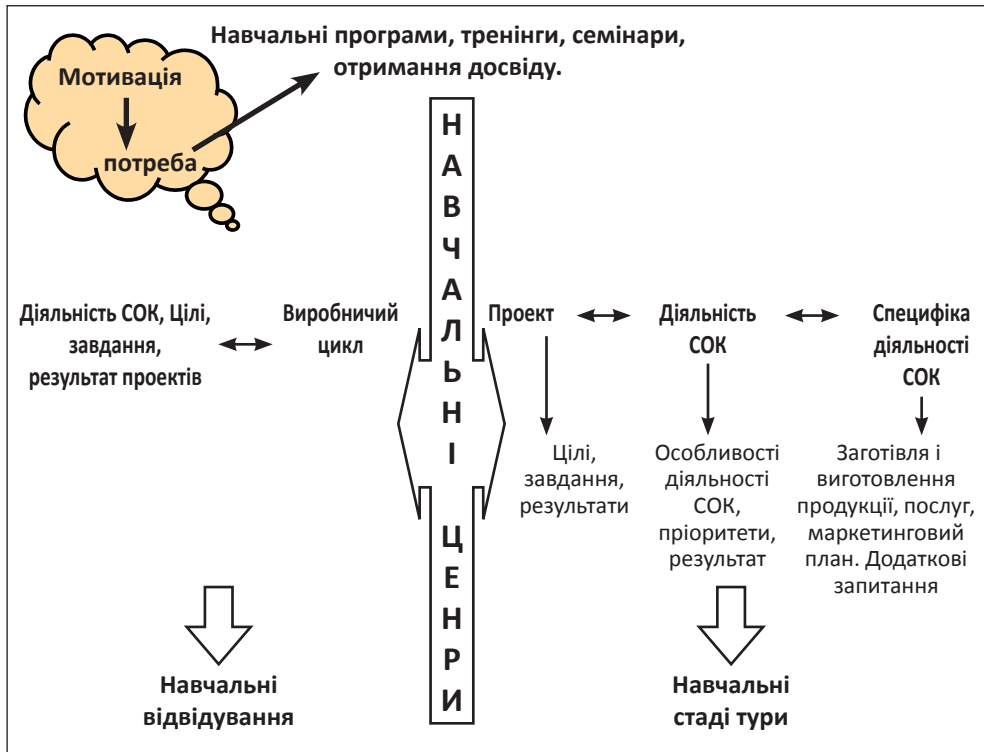
До візиту включити в програму відвідування дитячого садочку, школи, спортивного залу, будинку культури.

У випадку, коли навчальне відвідування провести складно, рекомендовано підготувати презентацію, з успішними досвідами господарювання в сільській місцевості жінок.

Тренерські нотатки:

Розгляньте з роз'ясненням модель форми навчального відвідування і навчального стаді-туру на прикладі діючих СОК, з залученням проектів підтримки підприємницьких ініціатив в сільській місцевості:

Модель форми навчального відвідування і навчального стаді туру

МОЖЛИВОСТІ СІЛЬСЬКИХ ЖІНОК В ЗАПОЧАТКУВАННІ ВЛАСНОЇ СПРАВИ

МЕТА:

- Визначити перелік видів підприємницької діяльності, які можна започаткувати в сільській місцевості.
- Визначити можливості сільських жінок в започаткуванні власної справи.

ОПИС ВПРАВИ:

🕒 15 – 20 хвилин

- Запитати у групи,
Які види підприємницької діяльності можна започаткувати в сільській місцевості?
- Початковий перелік можна зібрати кількома способами: під час мозкового штурму у великій групі, спочатку індивідуально чи в малих групах, а тоді вже знов у великій групі. Робота в малих групах активізує вправу, але робить її за часом тривалішою.
- Записати в колонку на великому аркуші паперу перелік запропонований групою.
- Запитати у групи,
Які види підприємницької діяльності може започаткувати сільська жінка?
- Відмітити напроти кожного виду значком, ті, які група підтверджує, що може.

Тренерські нотатки:

В основному група називає і підтверджує, що всіма видами підприємницької діяльності можуть займатись сільські жінки. Але є такі види, які традиційно не сприймаються, як ті, що жінки не можуть провадити, наприклад «конярство», «ковальство». Важливо запитати у групи, чи вони не знають успішних досвідів, коли розведенням коней чи ковальством займались жінки. Якщо історій немає, варто тренерам розповісти свою історію, посилаючись на конкретні місця, де можна з цим ознайомитись.

В даній вправі важливо визначити, що ряд речей, якими повсякденно займаються жінки в селі, може бути використано для започаткування власної справи.

ЩО ЗАВАЖАЄ І ЩО ДОПОМАГАЄ СІЛЬСЬКИМ ЖІНКАМ ЗАЙМАТИСЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

МЕТА:

- Вчитися аналізувати проблеми і визначати мотивації для започаткування власної справи сільськими жінками.
- Формувати визначення ситуацій, які допоможуть скласти бачення та план дій для підприємницької діяльності сільських жінок.

ОПИС ВПРАВИ:

🕒 20 хвилин

- Заготувати на всіх учасників, учасниць у двох кольорах квадратики, «корінці», «насіння» і роздати по два кольори кожного.
- Попросити на одному (наприклад, рожевому) написати, що заважає жінкам у селі займатись підприємницькою діяльністю, а на другому (жовтому) – що допомагає жінкам започатковувати власну справу в сільській місцевості.
- По завершенні роботи тренер просить кожного, кожному назвати спочатку, що заважає, і згодом, що допомагає, збираючи у групи паперові форми, і наклеюючи їх в нижній частині великого аркуша.
- При отриманні повної кількості кольорових «корінців, зернят», запитуємо у групи, для чого ми це робили, що нам дав даний аналіз. Підтверджуємо, що ми таким чином засадили майбутнє, яке допоможе нам розглянути, як ми з цим процесом зможемо працювати в майбутньому.

Тренерські нотатки:

При проведенні вправи важливо дати кожному, кожній чітко зачитати те, що вони написали, інколи уточнюючи, чи перепитуючи, чи правильно ми розуміємо те, що вона, чи він сказали.

Часто в групі значна кількість відповідей, особливо на запитання «Що заважає?» присутні психологічні чи емоційні фактори. Важливо уточнити це, і визначити, що є й інші, які можуть бути, як і допоміжними, так і перешкодними.

Дана вправа є першою для проведення наступного етапу тренінгу.

На практиці тренери отримують наступні результати:

Що заважає жінкам у селі займатись підприємницькою діяльністю?

- Відсутність інформації, страх ризику, лінь, відсутність підтримки.
- Відсутність початкового капіталу, матеріальних можливостей, ресурсів.
- Відсутність досвіду, немає в більшості підтримки в сім'ї, відсутність підтримки з боку близької людини – чоловіка.
- Незнання законів і куди звертатись з даного питання.
- Інертність і відсутність ініціативи і досвіду.
- Завантаженість і трудоємність домашньої роботи.
- Обмеженість знань про можливості започаткування власної справи.
- Страх, невпевненість в собі.

Що допомагає жінкам в селі займатись, чи розпочати власну справу?

- Велике безробіття, необхідність забезпечувати дітей.
- Ініціативність, впевненість і підтримка членів родини, матеріальна база.
- Наполегливість у здійсненні своєї справи.
- Знання, ентузіазм, підтримка друзів і родини.
- Цілеспрямованість, вміння все робити, вміння шукати підтримку.
- Бажання і необхідність зміцнити добробут сім'ї. Прокормити потрібно дітей.
- Проінформованість про способи організації власного бізнесу та міжнародні програми фінансової підтримки.
- Допомога фахівців, участь в тренінгах, підтримка однодумців.
- Знання і інформованість.
- Підприємливість, комунікабельність, активність, вміння працювати з людьми, наявність знань у відповідній галузі, наявність матеріальних ресурсів, наявність фінансових ресурсів.
- Підтримка родини.
- Велике бажання, володіння інформацією, однодумці.
- Здоровий спосіб життя.
- Особисте селянське господарство, земля.
- Впевненість в собі, працелюбство.
- Бути незалежною і успішною, потреба змінити життя на краще.
- Матеріальна база, наявність присадибної ділянки, і господарства.
- Цілеспрямованість, і вміння долати труднощі.

ЩО ПОТРІБНО РОБИТИ, ЩОБИ РОЗВИВАТИ ЖІНОЧЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У СЕЛІ

МЕТА:

- Вчитися аналізувати і пропонувати власні завдання для досягнення мети.
- Чітко визначати, які дії допоможуть в досягненні поставлених цілей.
- Отримати перелік напрямків та рівня відповідальності для різних категорій зацікавлених осіб і організацій щодо розвитку підприємництва сільськими жінками.

ОПИС ВПРАВИ:

🕒 15 – 25 хвилин

Об'єднати присутніх в три малі групи. Одна група працює над запитанням, що потрібно зробити на рівні сільських жінок особисто, для того, щоби працювати над посиленням тих питань, які заважають започатковувати власну справу. Друга група має те ж завдання, але для громадських організацій та сільських громад. Третя група працює над ініціативами, які можуть надати державні структури у підтримку даного питання. Роздати заздалегідь підготовлені кольорові стрічки, на яких учасники, учасниці груп формують свої пропозиції. Цю роботу можна виконати і в загальному колі за допомогою методики структурованого чи неструктурованого мозкового штурму, записуючи на стрічках пропозиції і розміщуючи їх вертикально з допомогою сухого клею до вже «засаджених корінців чи насінин» в попередній вправі «ЩО ЗАВАЖАЄ І ЩО ДОПОМАГАЄ СІЛЬСЬКИМ ЖІНКАМ ЗАЙМАТИСЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ». Обговорити з групою:

- Які почуття викликала робота в групах?
- Чи були для вас зрозумілим, що саме може виконувати кожна складова у суспільстві з даного питання?
- Про що свідчить те, що записано на стрічках, які мають вигляд стовбуру дерева, який проростає від «насіння чи коріння»?
- Які висновки можна зробити після аналізу всіх складових?
- Як на практиці ми можемо використовувати подібний аналіз і пропозиції?

Зробити висновки разом з групою.

Тренерські нотатки:

В даній вправі важливо зробити акцент на тому, що на рівні особи, громади, громадської організації та державних органів є шляхи покращити ситуацію і практично вплинути на процес.

Також бажано, щоби група відчула, що вона може приймати рішення, рекомендувати, і пропонувати конкретні дії, які є провідниками між визначенням того, що заважає і що допомагає жінкам села в започаткуванні власної справи: «насіння, коріння», з наступним кроком, який має приносити результати, «формувати крону, отримувати плоди...», через «стовбур» конкретних пропозицій та планів.

На практиці група формує, як приклад наступні пропозиції:

Що необхідно зробити на рівні сільської жінки, громади, чи громадської організації, державних органів, щоб сільські жінки могли відкрити власну справу?

На рівні сільської жінки:

- *Стати оптимісткою і розвинути творчий підхід.*
- *Відвідувати навчальні семінари та тренінги.*
- *Отримати допомогу психолога з питань набуття впевненості в собі та втрати страху.*
- *Зосередитись на діяльності, яку хочете впровадити.*
- *Переїмати досвід успішних жінок, займатись самоосвітою.*
- *Розпочати робити впевнено те, що раніше не робили.*
- *Бути більш наполегливою до членів своєї родини.*
- *Помагай іншому стати успішною – успішною станеш ти.*
- *Робити те, чого інші не хочуть робити, будеш мати те, чого інші не мають.*
- *Створити ініціативну групу, або громадську організацію.*

На рівні громади чи громадської організації:

- *Провести збір і аналіз інформації серед жінок села про проблеми, щоб їх підтримати у відкритті власної справи.*
- *Проводити інформаційні кампанії про міжнародні програми і*

проекти з даного питання.

- *Організувати обмін досвідом.*
- *Проводити рекламу успішних проектів з даного напрямку.*
- *Проводити практичну допомогу в написанні проектів та бізнес-планів.*
- *Проведення навчальних семінарів і тренінгів.*
- *Проведення інформаційної компанії, роздача буклетів і листівок з тематики.*

На рівні державних органів:

- *Створення постійно-діючих інформаційно-консультаційних центрів при органах державної влади.*
- *Прийняття державних програм та запровадження інвестиційних грантів, проектів за рахунок державного бюджету.*
- *Запровадження спрощеної системи реєстрації, оподаткування, кредитних програм.*

ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ ПРІОРИТЕТНИМИ ДЛЯ СІЛЬСЬКИХ ЖІНОК

МЕТА:

- Визначати форми підприємницької діяльності, які можуть бути пріоритетні для сільської місцевості, з залученням жінок.
- Ознайомитись з даними визначеннями форм підприємницької діяльності та законами, нормативними документами, що їх регулюють.
- Вміти аналізувати можливі вигоди і ризики пріоритетних форм підприємницької діяльності для сільських жінок.
- Визначати форми самозайнятості, підприємництва та кооперації, які можуть бути пріоритетними для сільських жінок.

ОПИС ВПРАВИ:

 20 - 30 хвилин

- Запитати у групи, які форми підприємницької діяльності можуть бути пріоритетні для сільської місцевості з залученням жінок.
- Дати визначення форм підприємницької діяльності, які назвала група, і доповнити, якщо є ті, які можуть бути пріоритетними, але у групі вони не були названі. Назви можна записати у формі крони, листя, плодів на сформованому великому аркуші, з коріннями, стовбурами напрацьованими в попередніх двох вправах. На фото приклад таких дерев.

- Попросити навести приклади форм підприємницької діяльності для сільських жінок, які є знайомими, чи ведуться учасниками, учасницями тренінгу.
- Запропонувати обрати три-чотири форми підприємницької діяльності для сільських жінок, які для даної групи представляють найбільший інтерес.
- Об'єднати присутніх в три-чотири малі групи за інтересами щодо досвіду, навиків та бажання аналізувати ті форми самозайнятості і підприємницької діяльності, які для них є пріоритетними (особисте селянське господарство, сільський зелений туризм, фермерське господарство, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, тощо).
- Попросити кожну групу обговорити і проаналізувати дані форми діяльності і записати на великому аркуші перелік переваг та ризиків щодо тої форми, яку вони обрали.
- Від кожної групи попросити фасилітатора зачитати ті переваги і ті ризики, які обговорила група, з наданням коментарів.
- Учасники і учасниці, які працювали в інших групах, можуть задавати уточнюючі запитання щодо самої форми діяльності і з проведеного аналізу групи.

- Роботу зі складанням переліку переваг і ризиків можна проводити мозковим штурмом у великій групі, якщо метою вправи вибрати детальніше ознайомлення з однією формою діяльності, наприклад, сільський зелений туризм чи сільськогосподарський кооператив, враховуючи очікування групи.
- Запитати,
 - Які враження від зробленого аналізу?
 - Як впливає вибір форми підприємницької діяльності на її успішний результат в сільській місцевості?
 - Які із зазначених «стовбурів», визначених у попередній вправі, є важливими при виборі форми підприємницької діяльності?
 - Яка різниця між самозайнятістю сільських жінок і підприємницькою діяльністю, сільськогосподарською кооперацією?
 - Чи спостерігається пріоритетні можливості сільських жінок в порівнянні з жінками міст щодо започаткування власної справи?

Тренерські нотатки:

Дана вправа є важливою щодо чіткого визначення форм самозайнятості і підприємницької діяльності. Бажано заздалегідь підготувати для учасників і учасниць роздатковий матеріал із словником, посиланням на закони та визначеннями.

Вправа передбачає, що в групі є люди, які вже займаються тією чи іншою формою підприємницької діяльності в сільській місцевості, мають знання і досвід і можуть бути фасилітаторами у своїх малих групах.

Якщо тренери працюють з групою, в якій мала кількість осіб, що може надавати приклади і володіє досвідом власної справи, то вправу проводять через мозковий штурм з усією групою, і переваги, ризики складають по одній, чи більше форм діяльності, які можуть бути пріоритетними для сільських жінок саме даної визначеної групи.

Для тренера важливо надати акцент, що інколи самозайнятість, продаж надлишків сільськогосподарської продукції, отриманої в особистому селянському господарстві, надання послуг з сільського зеленого туризму тлумачиться як вид підприємницької діяльності. Але це не є формою ведення підприємництва, хоча при відповідній мотивації та формуванні напрямків розвитку може бути власною справою.

В даній вправі є важливим також розглянути ті переваги, які в основному мають сільські жінки для започаткування власної справи –

сільський будинок, землю, тварини і т.д. Дуже важливо, щоби група не розпочала дискусію щодо стереотипних підходів «Міські жінки не хочуть, не можуть, не знають...».

Прикладом результату такої роботи може бути наступний аналіз, проведений групами учасниць під час тренінгів:

Аналіз переваг та ризиків форм само зайнятості і підприємницької діяльності в селі:

1. Особисті селянські господарства, сімейні ферми:

Переваги:	Ризики
Відсутність податків	Погодні умови
Право вибору	Хвороби рослин і тварин
Відсутність офіційної звітності	Відсутність кредитів\
Підтримка членів родини, їх участь	нестабільність ринку збуту
Свобода реалізації с\г продукції	Немає підтримки ОСГ
Натуральна продукція	Відсутність моніторингу
Постійна присутність вдома	Слабка матеріально-технічна база.
Постійний мінімальний дохід	
Можливість спілкуватись з однодумцями	

2. Фермерські господарства

Переваги:	Ризики
Підписання договорів (більш розширений статут)	Бюрократія
Платник ПДВ	Корупція
Спрощена звітність	Рейдерство
Отримання землі, чорнозему	Неврожай
	Форсмажорні обставини

3. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив.

Переваги:	Ризики
<i>Юридична особа</i> <i>Відсутність посередників в реалізації с\г продукції</i> <i>Колективне вирішення проблем і завдань</i> <i>Підзвітність керівним органам, членам СОК</i> <i>Робочі місця, самозайнятість.</i> <i>Надання пільгових послуг для членів СОК</i> <i>Постійні партнери</i> <i>Забезпечення кормами</i> <i>Підтримка державних інвесторів</i> <i>Можливості реалізації соціальних проектів.</i> <i>Можливість перероблення власної продукції і формування партій для реалізації</i>	<i>Недобросовісність членів СОК</i> <i>Невчасна виплата за реалізовану продукцію</i> <i>Нестабільність законодавчої бази</i> <i>Брак коштів для розвитку СОК</i> <i>Кліматичні фактори</i> <i>Хвороби тварин і рослин</i> <i>Доступ до пільгових кредитів</i>

Для тренінгу можна використовувати наступний матеріал:

ОСОБИСТЕ СЕЛЯНСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України, інших нормативно-правових актів. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського

господарства, не відноситься до підприємницької діяльності. Для ведення особистого селянського господарства використовують земельні ділянки розміром не більше 2,0 гектара, передані фізичним особам у власність або оренду в порядку, встановленому законом. Розмір земельної ділянки особистого селянського господарства може бути збільшений у разі отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю) та її спадкування членами особистого селянського господарства відповідно до закону. (Закон «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003 <http://zakon4.rada.gov.ua>).

СІЛЬСЬКИЙ БУДИНОК – приватний будинок на території особистого селянського господарства, де можуть надавати послуги харчування або умови для самостійного готування їжі переважно із продуктів особистого селянського господарства. (Обласна державна адміністрація, Розпорядження «Про затвердження Положення про процедуру добровільної категоризації індивідуальних засобів розміщення (туристичних садиб) області» від 23.11.2006 N 668). Особливості питання нормативної бази по розвитку сільського зеленого туризму включено полягають в наступному:.

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ – визнано окремим видом туризму, розвиток якого є пріоритетним напрямом державної політики у статтях 4 та 6 Закону України «Про туризм», № 324 від 15.09.1995 р. Право особистих селянських господарств займатись сільським зеленим туризмом визначено і в статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство», № 742 від 15.05.2003. Даний вид діяльності не відноситься до підприємницької, і включає, зокрема, надання послуг з розміщення та харчування туристів. Ці послуги може надавати будь-яка особа без додаткових дозволів проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» ще тільки прийнято за основу в 2004 році, але й досі не ухвалено Верховною Радою. Власник чи власниця сільської зеленої садиби може сплачувати внески на своє соціальне страхування добровільно, якщо в цьому виникне потреба.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО (включаючи селянське (фермерське), рибальське та рибницьке господарства) – юридична особа, основним видом діяльності якої є вирощування та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 50 відсотків загальної суми виручки. (Закон «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 – 2004 років» <http://zakon2.rada.gov.ua>).